

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדַּת יָמִים HEMDAT YAMIM

שופטים תשע"ד פרשת שבוע

שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שַׁעֲרֶיךָ הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

כמנהגנו מדי שנה בשנה, אנו מקדישים את דברינו לפרשת שופטים, לרשת בתי הדין שלנו, "ארץ חמדה-גזית" הפרושה בחסדי שמים, כמעט "בְּכָל שַׁעֲרֶיךָ", משדרות שבדרום (המופגז עדיין) ועד לרמת הגולן וצפת שבצפון. השבוע נדון בחוק הבוררות שנחקק על ידי כנסת ישראל ומשמעותו לעניין עבודת בתי הדין. היכולת לאכוף את החלטות בית הדין, היא בבחינת תנאי יסוד בהפעלת כל בית דין. פתיחת תיק, שמיעת בעלי הדין, בירור הסוגיא והכרעת הדין ללא יכולת אכיפה, הופכת את כל העניין ל"חוכא ואיטלולא", עוד לפני שמדברים על בזבוז הזמן (המשאב היקר ביותר שיש לנו) והמשאבים הכספיים, וכן על הביזיון וחילול שם שמים שעלול לנבוע מכך.

אומנם, בחברה סגורה בה אי ציות לבית הדין איננו בא בחשבון, בגלל לחץ וסנקציות חברתיות, אין צורך ביכולת אכיפה ממלכתית, אבל המציאות גם שם מראה שבתיקים רציניים ומשמעותיים (כמו שליטה במוסדות תורניים מהמעלה הראשונה, בוחרים הצדדים לפתור את הסכסוך בבתי המשפט שלהם יכולת אכיפה ממלכתית).

גם לבתי הדין הרבניים של מדינת ישראל, אין סמכויות אכיפה בנושאים ממוניים, שאינם קשורים לסוגיות של מעמד אישי (כמו גירושין, לאחר פסק הדין ההצהרתי של שופטת בית המשפט העליון, אילה פרוקציה-הלכת אמיר, אסור לבתי הדין הרבניים של מדינת ישראל לעסוק בסוגיות ממוניות). הדרך היחידה שאיפשרה בעבר לבתי הדין הרבניים לדון בדיני ממונות, הייתה בכפוף לחוק הבוררות. רבים מהדיינים לא היו מוכנים לקבל זאת וטענו כי מקור הסמכות אליה הם כפופים ומחוייבים הם דיני התורה, ולכן הם אינם מוכנים להיות כפופים לכנסת ישראל ולא לבית המשפט העליון.

קודם שנבהיר מהי עמדת רשת בתי הדין "ארץ חמדה - גזית" בנושא זה, נסביר בקצרה מהו חוק הבוררות. הגישה המשפטית המעודדת פתרון סכסוכים ממוניים, שלא במסגרת בתי המשפט של המדינה, באה לעולם כדי לקצר ולהוזיל את ההליך וכדי להוריד עומס מהמערכת הממלכתית העמוסה לעיפה. לכן, נחקק חוק בורות ברוב המדינות המתוקנות בעולם והוא נתקבל גם כחוק בין לאומי. הבורר איננו מחויב לחוק הישראלי (כדין מהותי) אבל הוא מחוייב לסדרים, כפי שהם מופיעים בחוק הבוררות.

עקרונות החוק בישראל הם (בקיצור נמרץ):

- א. נחתם הסכם- בורות בר- תוקף (מה שמבטיח כי אכן בחרו הצדדים מרצונם בהליך זה).
- ב. הבורר פעל על פי הסמכויות הנתונות לו לפי הסכם- הבוררות.
- ג. ניתנה לבעל- דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו.
- ד. תכנו של הפסק אינו מנוגד לתקנת הציבור.
- ה. פסק- הבוררות יהיה בכתב ויחתם על ידי הבורר בציון תאריך החתימה.
- ו. בית המשפט המחוזי יאשר את פסק הדין לאחר בדיקה שכללי צדק אלה נשמרו (בית המשפט איננו מתערב בשיקולי הפסק) ובכך יאפשר את אכיפתו.

מכיוון שכל הכללים הללו נדרשים גם על פי ההלכה, לא רק שאין כל בעיה לערוך דין תורה בבתי הדין של "ארץ חמדה-גזית", אלא שזהו המעשה הנכון לכתחילה. הדין המהותי על פיו דנים הדיינים הוא דין תורה. חוק הבוררות הוא חוק צודק, שמטרתו להבטיח צדק גם למי שבוחר לפתור את ענייניו על פי ההלכה ומאפשר גם שימוש בכלי האכיפה הממלכתיים.

צריך להודות לקב"ה, שמדינת ישראל קבעה חוק שכזה, שהופך את דיני התורה לרלוונטים גם בימנו. שאלת מקור הסמכות אין לה כל קשר לעבודת בית הדין, שהרי ברור שגם על פי ההלכה, הממשלה היא שאחראית על שלום הציבור והבטחת הסדר החברתי.

הבה נתפלל כי בהליך בניינה של מדינת ישראל נזכה להתגברות וחיזוק במימוש ההבטחה הנבואית:
 "וְאֶשְׁכְּחָה שְׁפָטֶיךָ כְּבָרָאשָׁנָה וְיִעֲצִיךָ כְּבַתְחִלָּה אֲחֵרֵי כֵן יִקְרָא לָךְ עֵיר הַצֶּדֶק קְרִיָּה נְאֻמָּה" (ישעיהו א' כו)
 ואז נוכל לקיים בהידור גם את הציווי: "שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שַׁעֲרֶיךָ".

לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלבי"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ מרת סוזי (שרה) ונגרובסקי ע"ה נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל
---	---	--	---	---

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלבי"ע י"ח בסיוון תשע"ד

ERETZ HEMDAH
2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

אבלות על קרובים מדרגה שנייה

הרב עקיבא כהנא

הגמרא במועד קטן (כ ע"ב) מביאה מחלוקת בין התנאים בשאלה על מי מתאבלים, האם מתאבלים רק על קרוב מדרגה ראשונה, או שמתאבלים גם על 'שניים' כלומר, קרובים מדרגה שנייה. יש הסבורים שרק אם הם מאותו סוג של קירבה, כגון אבי אביו, או בן בנו, מתאבלים. חכמים אומרים: 'המתאבל עליו, ומתאבל עמו' והגמרא מבארת שהם סוברים כתנא קמא, שמתאבלים גם על קרובים מדרגה שנייה, אולם חכמים סבורים שמתאבלים רק כשהקרוב 'עמו' כלומר, הוא נמצא עם הקרוב המתאבל בבית. הרי"ף כותב שהלכה כחכמים.

משמע מהגמרא (ריטב"א ד"ה סבר, וכן הביא גר"א בסימן שעד סק"ח) שהכוונה שהקרוב מהדרגה השנייה צריך להתאבל עם הקרוב מדרגה ראשונה ולנהוג גם בדיני אבלות של שלושים ושנה, ולא רק בשבעה, **כי הגמרא** מספרת סיפור על מישהו שישב שבעה ושלושים על קרוב מדרגה שלישית, והעירו לו, שרק על קרוב מדרגה שנייה עושים כך.

מהו הטעם לדין זה?

המאירי (ד"ה כל אלו) כתב שאבלות זו היא רק לכבוד הקרובים, ולכן הקרובים יכולים למחול על כבודם ולהתיר לקרוב מדרגה שנייה שלא להתאבל עמו. **רבינו יונתן (בפירוש הרי"ף) מבאר** שהחיוב להתאבל הוא כדי 'להכניס שלום בין הקרובים', שיראו הקרובים שמשותפים בצערם. **כותב ערוך השולחן (שעז, יד)** שבימינו גם אם הקרוב אומר שהוא לא מוחל והוא רוצה שקרובו יתאבל על קרובו עמו, אין הקרוב חייב להתאבל עמו כיון שכבר התבטל מנהג זה.

הלכה למעשה

שו"ע (יורה דעה שעז, ו) פוסק להלכה ש'כל המתאבל עליו מתאבל עמו'. **טור הביא בשם רמב"ן** (תורת האדם) ורא"ש (מו"ק ג, לה) וכן כתב גם ריטב"א שהיום לא נוהגים באבילות זאת כי הקרובים מוחלים. **רמ"א מביא דעה זו** אלא שכותב **(ומקורו מתרומת הדשן רצא)** שנהגו עד שבת ראשונה לנהוג בחלק מהאבלות: לא להחליף בגדים, ולא להתרחץ. **פתחי תשובה (שעז, ד) מביא שתי דעות** אם דין זה של הרמ"א חל על כל קרובים מדרגה שנייה, אפילו אם הם נמצאים לא במקום האבלים, או רק כשהם במקום האבלים.

אף שכל נושאי הכלים של שו"ע לא העירו על דין הרמ"א, וגם מי שכתב שלא נהגו, דיבר על הדין שמופיע בשולחן ערוך, כתבו כמה מאחרוני זמננו, שאין נוהגים את המנהג הזה של אבלות לקרובים מדרגה שנייה: **שו"ת בצל החכמה (חלק ג סימן קז)** כותב: "אודה ולא אבוש, שאם כי כל ימי גודלתי בין חכמים, גדולים חקרי לב, מעולם לא ראיתי ולא שמעתי שקרובים פסולי עדות ינהגו אפילו קצת אבילות חוץ מהקרובים שחייבים לנהוג אבילות". **וכן כתב ילקוט יוסף (אבילות סימן יד, אות ג)** שלא נהגו היום כלל באבילות של קרובים מדרגה שנייה. **וכן הביא ה'פני ברוך' (ט, הערה כו)** בשם ר' צבי פסח פרנק שלא נהגו זאת (אך כתב שאולי זה רק בירושלים). (אמנם וודאי שיש מהאחרונים שנראה מהם שכן נוהגים דין זה).

יתכן לתרץ את מנהג העולם, שבזמנים עברו דיני האבלות המעשיים היו הרבה יותר חשובים לציבור ולמתאבל, לכן היה חשוב הרבה יותר למתאבל שיתאבלו עמו. כיום, אולי זה פחות מעשי. כמו כן רא"ש ורמב"ן שהובאו בטור לא כתבו את מנהג רמ"א, אלא כתבו סתם שהיום לא נהגו בגלל שהוא מוחל.

אך מכל מקום נראה שבאופן מעשי כדאי לקחת את העיקרון הזה של 'המתאבל עליו מתאבל עמו', לא כדי להתאבל אלא כדי להתחשב באבל בדברים מסוימים. לדוגמא: נהגו האבלים לא לשמוע מוזיקה, ואף שאולי היה מותר להם לשמוע מוזיקה ששומעים בני ביתם, מפני העיקרון של 'כל המתאבל עליו מתאבל עמו', ראוי לומר שינהגו הפוך, ולא ישמעו מוזיקה כלל בבית. כמו כן ראוי שהקרובים מדרגה שנייה ישתתפו בלימוד ובפעילויות שנערכות לעילוי נשמת הנפטר, על מנת להראות זהות ושייכות, ובכך יקיימו את הרעיון שעומד מאחורי דין הגמרא הזה שהתבטל בימינו, וכפי שביארנו בטעמו, כדי להרבות שלום וכבוד בין האבלים וקרוביהם (ובדומה לזה כתב ה'ילקוט יוסף' שהובא לעיל שמנהג הספרדים שהחתן משתתף פעיל בכל האזכרות והלימודים שנעשים לע"נ חותנו).

סיכום: הגמרא מביאה את הדין שקרובים מדרגה שנייה של הנפטר צריכים להתאבל כאילו היו בדרגה ראשונה, בכל הדינים. והגמרא מבארת שדין זה הוא רק כשהקרוב הישני נמצא ליד המתאבל. בשולחן ערוך דין זה נפסק, אך רמ"א כתב שלא נוהגים זאת, אלא רק עד שבת ראשונה של האבלות. בפועל כתבו כמה מאחרוני זמננו שלא נוהגים גם באבלות זאת. אך נראה, שיש להביע שותפות באבלות ובפעולות לעילוי נשמת הנפטר וכך לקיים את דין הגמרא.

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל: 1599-5000-54 בכל ערב, ובאתר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

עומס בדרך ההלכה

- "מדינת הלכה – הלכה המדינה" היא שורה משיר ידוע. אך גם מי שאינו מזדהה עם תוכן המשפט הזה, לא יוכל להתכחש לכך שהחיבור להלכה הוא אחת המשימות המאתגרות בדורנו. לא מעט אנשים הסובלים מחסכים גדולים בידע הלכתי. אחרים לא מרגישים מחויבות יתירה לכל סעיף בשולחן-ערוך. ובמערכת החינוך יודעים לספר שמקצוע התושב"ע (הלכה) אינו זוכה לרייטינג גבוה אצל התלמידים. ישנן מספר סיבות למרחק שעשוי להיות בין יהודי מאמין החי בעולם המודרני לבין ההלכה המקובלת.
- א. **"אני אקבע"** – מאז ומעולם היה לאדם קושי לקבל מרות של אחר. האדם אוהב חופש, הוא מעוניין לבחור בעצמו ולא לקבל תכתיבים מבחוץ.
 - ב. **"את לא תחליטי עליי"** – הנ"ל מקבל משנה תוקף בדור שלנו, המתאפיין בין השאר בערעור מעמדם של בעלי הסמכות - מורים, הורים וגם רבנים, נושאי דברה של ההלכה.
 - ג. **"אבל בא לי"** – לא פעם שמירה על ההלכה מתנגשת עם כל מיני רצונות וחשקים שקשה לאדם לוותר עליהם.
 - ד. **"קטן עליי"** – אדם מסוגל להתחבר בקלות לרעיונות גדולים ולאמירות רוחניות כלליות. קשה לו הרבה יותר לרדת לרזולוציה של סעיפים קטנים. זה מרגיש לו טרחני וקטנוני, רחוק מ'אור הפסגות' של האידיאלים הנשגבים.
 - ה. **"עבר זמננו"** – יש הטוענים שההלכה **ארכאית ומיושנת**, מקובעת בעבר ואינה מתאימה לזמן המודרני. "העולם דוהר קדימה", הם אומרים, "ואילו ההלכה נותרה מאובנת מאחור..."
 - ו. **"אבל למה?"** – איננו אוהבים לעשות דברים מבלי להבין את טעמם. קשה לאדם לציית באופן עיוור מבלי לדעת מדוע כדאי ונכון לנהוג כך. לא תמיד מי שבא לקיים הלכה מסוימת יודע באמת מה טעמה ומה התועלת שתצא מהקפדה עליה.
 - ז. יש הנושאים על גבם שנים **חוויות שליליות** ממפגש לא טוב עם ההלכה. עוד מילדות היא מצטיירת בעיניהם כדבר מעיק, ארוך, מייגע ולא מובן.
- כל אחד מן הנושאים הנ"ל ראוי להתייחסות רצינית ומעמיקה. אך על קצה המזלג נציע כמה כיווני חשיבה שאפשר לפתח ולהרחיב:
1. התורה אמנם מגיעה אלינו מבחוץ, אך אנו מאמינים שאין כמותה **מתאימה לטבע של הנשמה שלנו**. גם כשהיא עומדת בניגוד לכל מיני רצונות נמוכים, היא מבטאת רצון פנימי עמוק הנוטע באדם. שמירת ההלכה היא השביל המוביל את האדם לחיי קדושה ודבקות בה'.
 2. חשוב לחדד ולהפנים את העיקרון המרכזי: **ההלכה איננה נגדנו, היא לצידנו**. הקב"ה לא נתן לנו תורה ומצוות כדי להעיק ולמרר לנו את החיים, אלא כדי למצות אותם עד תומם באופן הנכון. ממילא, בניגוד לכל מיני אמירות הנשמעות היום: **ההלכה אינה בעיה** שיש להתמודד ולפתור אותה. היא **הדרך הנכונה לחיות בה** את החיים.
 3. מי שמתקשה לראות כך את הדברים מוזמן להביט אל **האלטרנטיבה**. העולם המערבי בחר בדרך של חיים שאינה מחויבת ל'הלכה' ועם מעט מאוד גבולות. הוא משלם על כך מחיר גבוה מאוד. דוגמא אחת לעניין - תחום **האהבה**. אין כמעט עוד נושא שהעולם מחבב להתעסק בו ולרדוף אחריו. אך כשבוחרים בדרך של מתירנות, הפקרות וחיים ללא גבולות, התוצאה המרה היא חורבן מוסד הנישואין, ערעור הקשר והאמון בין בני זוג ואובדן האהבה. כשאין הלכה שמנוטת ומציבה גבולות, במקום שאש האהבה תחמם ותאיר, היא שורפת ומכלה.
 4. **העיסוק בקטנות** - ההלכה 'קטנונית' מסיבה מאוד פשוטה. נרצה או לא – בדיוק **כך הם החיים** עצמם! יש בהם רגעים של גודל, אך לצדם גם הרבה מאד קוטן. דווקא בגלל שתורתנו **תורת חיים**, היא מוכרחה לרדת לפרטי פרטים ולא להתעלם משום דבר. הדת הנוצרית בחרה כבר לפני אלפיים שנה בדרך של ויתור על המצוות המעשיות והסתפקות ברעיונות נשגבים על אהבה וחסד. התוצאה היתה טרגית. לא היה כמותה מי ששפך דם והרבה הרג והרס במשך מאות שנים. דרך אגב, נעיר שהשיטה ההלכתית עובדת גם בתחומי החול. זהירות בדרכים, למשל. משרד התחבורה אינו מסתפק באמירה כללית "נהגו בזהירות", אלא מצרף אלפי חוקים, תמרורים וכללי נהיגה. רק ככה זה עובד.
 5. **ההלכה מתקדמת** – בניגוד לטענה על ארכאיות והיתקעות בעבר, המילה 'הלכה' היא מלשון 'ללכת' ולהתקדם. עקרונות היסוד של ההלכה נכונים ליישום במציאות המשתנה, וספרות השו"ת עוסקת בכך בהרחבה עד היום. יחד עם זה נכון להודות שלהלכה יש את הקצב שלה. היא לא ממחרת להשתנות ולחולל מהפכים. המתניות היא סוד כוחה ומה שעזר לה לשרוד אלפי שנים למרות כל תהפוכות הזמנים.
 6. מי שחפץ להבין את **טעמי ההלכה ודרך יצירתה** מוזמן לשנס מותניו ולהיכנס לעובי הקורה. חז"ל לא המציאו דינים 'מהבטן' ולפי מצב הרוח. ההלכה יש היגיון פנימי ומתודה לימודית מעמיקה, המופיעים במדרשי ההלכה והתלמוד.
 7. יחד עם זה עם ישראל קרא בלי היסוס "נעשה ונשמע" – **המחויבות שלנו להלכה אינה תלויה בשאלה האם נבין את טעמיה ואם נתחבר אליהם**, אלא נובעת מהנאמנות **שלנו לרצון ה'**.
 8. לסיום, **לימוד קבוע בהלכה** הינו דבר בסיסי בחייו של יהודי. גם מי שלא זכה לעשות זאת בצורה מסודרת ונעימה עד כה, יוכל למצוא היום לא מעט ספרים המנגישים את ההלכה באופן בהיר, מובן ורלוונטי.

Sao Paulo, Brazil

סאן פאולו, ברזיל
אלול תשס"ח

הדרכת קבוצות של נוצרים אוונגליסטים בארץ ישראל

שאלה

האם מותר ליהודי להדריך קבוצות של נוצרים אוונגליסטים בארץ ישראל? להסביר להם על ימי התנ"ך ואחרית הימים מבלי להכנס לטרמינולוגיה שלהם אלא ללמדם נבואות ומדרשים?

תשובה

- א. מותר להדריך נוצרים ובתוכם נוצרים אוונגליסטים במסגרת טיול בארץ ישראל¹, כאשר אין זה במסגרת שמטרתה להעביר יהודים על דתם ח"ו².
- ב. מותר להשתמש במקורות מהנביא וחז"ל לצורך הסברים על האתרים המתוארים³.
- ג. בלי להכנס למחלוקת פוסקי דורנו בדבר קבלת תרומות מהנוצרים האוונגליסטים, נדגיש כי מדינת ישראל איננה יכולה להרשות לעצמה לוותר על התמיכה הציבורית והדיפלומטית של קבוצה גדולה זו. בימים בהם האנטישמיות והשנאה למדינת ישראל מרימה ראש, חיזוק הקשר הציבורי של הקבוצות הללו למדינת ישראל חשוב ביותר.

¹ פסק הרמב"ם (עבודת כוכבים פ"י ה"ו): "אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים ביננו, ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח שנאמר לא ישבו בארצך אפילו לפי שעה, ואם קבל עליו שבע מצות הרי זה גר תושב, ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד". מדברי הרמב"ם עולה לכאורה כי יש למנוע מגוים שלא קיבלו בבית הדין מעמד של גר תושב מלהיכנס לא"י. לפי זה, לכאורה חל איסור על תיירות גוים בארץ. אמנם הרמב"ם (שם) משיג שתי השגות על דברי הרמב"ם. האחת, שאיסור זה הוא רק על שבעת העממים ולא על כל הגוים. והשניה, כי גוי השומר על ז' מצות בני נח יכול להיכנס לא"י גם בלא קבלת ב"ד. כן כתב ה"כסף משנה" (המחבר שם) גם לפי דעת הרמב"ם. לפי הסברו, מה שהרמב"ם פסק שבת דין בזמנינו אינם מקבלין גר תושב, אינו נוגע לאיסור הכניסה. וגם בלא קבלת בית דין מותר לגוי השומר על ז' מצות בני נח להיכנס לא"י. לפי זה, לכל בני האומות המקבלות על עצמם כללי הנתנהגות אנושית שזהו עיקר עניינם של שבע מצוות בני נח, יש להם דין גר תושב לענין הביקור בארץ. וכן דייק גם מו"ר הגרנ"א רבינוביץ ב"יד פשוטה" (שם) מלשון הרמב"ם. שהרי כתב בתחילה שאם קבל עליו שבע מצות הרי זה גר תושב, משמע כי אין צורך לדין זה בקבלות מעמד של גר תושב בבית הדין. אח"כ סיים הרמב"ם, ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג אבל שלא בזמן היובל אין מקבלין אלא גר צדק בלבד. הסביר הגרנ"א רבינוביץ כי סיומת זו אמורה לענין ישיבת קבע בארצנו ולא לענין מעבר בארצנו. וע"ע בשו"ת "שיח נחום" (סי' צג). אם כן, גם נוצרים שהם עובדי ע"ז בשיתוף מותרים בכניסה לארץ. עיינו עוד בשו"ת "במראה הבזק" (ח"א תשובה נט), שפסקו הפוסקים שעבודה זרה בשיתוף הותרה לגוים. לעומת זאת, מרן הגר"ש ישראלי ב"עמוד הימיני" (סי' יב פ"א אות ב) כתב שלא מסתברים דברי ה"כסף משנה" בפ"י דעת הרמב"ם, שהרי הרמב"ם מזכיר במפורש את קבלת גר תושב ע"י בית דין בהקשר כניסת גוים לארץ. אף על פי כן מסכים גם מרן הגר"ש ישראלי, שאיסור זה אינו תקף בזמנינו. ב"עמוד הימיני" (שם אות טז-יז) הסיק כי מצוה זאת מוטלת רק על כלל ישראל היושבים בא"י וידם תקיפה בה, ודייק זאת מדברי הרמב"ם שכפל לשונו. א. בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים ב. או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל. וקשה שהרי גלות ישראל היא דוגמא למה שאין ידו תקיפה בארץ. אלא שיש לומר כי כל עוד רוב ישראל אינם יושבים בא"י אין חיוב לאכוף איסור זה שכן הוא מוטל על הציבור בכללותו. כדבריו כתב בפשיטות גם הרב הראשי לישראל הגר"א הרצוג בספרו "תחוקה לישראל ע"פ התורה" (כרך א' עמ' 19 אות א). לעומתם דעת החזו"א (שביעית מהדורא ב דף עה) היא שמצוה זאת מוטלת על כל יחיד ויחיד. אך גם לדעתו ניתן לומר כי אין מצוה זאת תקפה היום כי ידו לא תקיפה לאסור כניסת תורים לארצנו, בודאי שלא מסיבות של הגבלת חופש דת כל שהוא במדינת ישראל, וכדברי הרמב"ם שכשאין ידו תקיפה אין חיוב למנוע מגוים לעבור בארצנו. וכן הסביר הגר"א הרצוג (שם עמ' 18 והלאה). אין צורך להכביר במילים וכבר עמד על כך הגר"א הרצוג בכתביו, כי הגדרתה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, היא שאיפשרה את הקמתה, ולכן כל פגיעה ביסוד זה היא בבחינת פיקוח נפש ציבורי. סגירתה של מדינת ישראל בפני ביקורים של אינם יהודים תסכן את קיומה של המדינה, תתן חרב בידם של שונאי ישראל שהרי זו פגיעה קשה במקובל בכל המדינות המתוקנות המאפשרות חופש פולחן וק"ו ביקורים של תיירים במקומות הקדושים להם. היא גם תסכן ח"ו את חופש הדת ממנו נהנים היהודים בכל הארצות המתוקנות בכל רחבי העולם. לכן אין ספק שלא רק לשיטת הרמב"ם אלא לשיטת הרמב"ם גם לשיטת הרמב"ם מדינת ישראל חייבת להיות פתוחה לביקורי תיירים מכל האומות.

² עיינו בתשובה הקודמת בהערות שם בדבר המחלוקת אם הכנסיות כיום נחשבות כבית עבודה זרה. גם לשיטות האוסרות על יהודי להכנס בכל מקרה לכניסה וכ"ש לשיטות שהדבר אסור שלא לצורך גדול, רבו הפוסקים שלנכרים עצמם מוגדרת הנצרות כע"ז בשיתוף שהותרה להם. אמנם בפעילות מסיונרית המכוונת למשוך יהודים להמרת דת אסור להשתתף בשום צורה או לסייע לה.

³ לימדנו חז"ל (חגיגה יג ע"א): "אמר רבי אמי: אין מוסרין דברי תורה לנכרי, שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום". ומסבירים התוס' (שם, ד"ה אין מוסרין) שאיסור זה חל גם כאשר הגוי יכול ללמוד תורה בדרך אחרת. אמנם הפוסקים ציינו שיש כמה היתרים בנושא זה. ב"שילטי גיבורים" (סוף פ"ק ממסכת ע"ז) מובא בשם הרי"א: "נראה בעיני שישראל המלמד לעכו"ם תורה עובר על לפני עור, ולא נאמר כל זה אלא בתורת משה ומצותיה שנצטוו בהן ישראל. אבל נביאים וכתובים נראה בעיני שמוותר ללמדו, שרואה בהן נחמות האמורים לישראל ותשובות שראוי להאמין לאפיקורסין וע"י כן אפשר שישלים דרכו". לפי זה אם מדובר על דברי הסבר מהנביא ומדרשי חז"ל לדעת הרי"א אין בזה איסור. עוד יש להתיר משום שאין בדברי ההסבר בטיול משום דברי תורה אלא סיפור ההיסטוריה והסבר על מקומות בארץ ע"י מקורות מהנביא ודבר זה אינו נחשב כלימוד תורה. וכ"כ בשו"ת "שרידי אש" (ח"ב סי' צ וצב) להתיר להרצות על דיני התורה באוניברסיטה בפני גוים כי הלימוד לא מענין אותם כמצוה דתית אלא להשכלתם והרחבת אופקים בעלמא.

צד נוסף להיתר יש להביא מדברי ה"טורי אבן" (חגיגה יג ע"א ד"ה אין מוסרין) שהקשה ממה דאיתא במשנה ע"ז (מד ע"ב): "שאל פרוקלוס בן פלוספוס את ר"ג בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי, אמר ליה, כתוב בתורתכם: לא ידבק בידך מאומה מן החרס, מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי? אמר לו: אין משיבין במרחץ. וכשיצא, אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי". ומשמע שר"ג לא חשש ממסירת דברי תורה לגוי. ותירץ שבדרך עראי אין להקפיד בדבר, אלא האיסור הוא רק בלימוד תורה שיטתי לגויים. כמובן שהדרכה בטיול נכנסה להגדרה של "דרך עראי".

על כל זה נוסף את דברי הרמב"ם בתשובת פאר הדור (סי' נ) שהתיר ללמד תורה לנוצרים, ועניני שכר ועונש, "שמא יחזרו למוטב". ואע"פ שבתשובות "יביע אומר" (יו"ד ח"ב סי' יז), "שרידי אש" (סי' צב), רעק"א (סי' מא) ואג"מ (יו"ד ח"ג סי' פט צ), לא הזכירו את דברי הרמב"ם. (ושמא לא הזכירו את דבריו משום שאמדו בדעתם כי הנוצרים כיום לא יחזרו מאמונתם בעקבות לימוד דברי תורה) יש לסמוך על תשובת הרמב"ם הנ"ל בצירוף כל ההיתרים הקודמים שלעיל. ועיין עוד סיבות להיתר בשו"ת "יביע אומר" (יו"ד ח"ב סי' יז). לעומת זאת נוסף כי בתשובת "צמח צדק" (חיו"ד סי' ר) אסר ללמד תורה בכל אופן שהוא לגוי, ע"פ דברי הזה"ק שיש לאסור לימוד תורה למי שלא מל, והחולקים עליו סברו כנראה שאין הלכה כדברי הזה"ק.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה